

SÜRDÜRÜLEBİLİR AMBALAJ TASARIMLARININ GRAFİK TASARIM EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Uğur DERViŞ¹ Öznur İŞİR²

¹İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Anabilim Dalı, ugurdervis89(at)gmail.com ORCID: 0000-0002-9101-2239

²Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İletişim Tasarımı Bölümü, oiyarkatas(at)gelisim.edu.tr ORCID: 0000-0002-7231-0329

Derviş, Uğur ve Öznur İşir. "Sürdürülebilir Ambalaj Tasarımlarının Grafik Tasarım Eğitimi Açısından İncelenmesi".
ulakbilge, 40 (2019 Eylül): s. 679-689. doi: 10.7816/ulakbilge-07-40-08

Öz

Sürdürülebilirlik kavramı; yaşamımızda yer alan ekolojik, toplumsal ve ekonomik ortam ile şartları gelecek nesillere aynı doğrultuda aktarılabilmenin sağlanması olarak ifade edilmektedir. Ambalaj, sürdürülebilir kalkınmada anahtar rolüne sahiptir. Sürdürülebilir ambalaj tasarımı ise ambalajın gelişimi ve kullanım sürecinin sürdürülebilir bir metotla ele alınmasını sağlayan bir süreçtir. Bu araştırmanın amacı, sürdürülebilir ambalaj tasarımı kavramının grafik tasarım eğitimi içerisindeki yeri ve önemini grafik tasarım eğitimlerini sürdürmekte olan öğrencilerin görüşleri doğrultusunda incelenmesidir. Bu araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemidir. Bu araştırmanın örneklemini İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarım bölümünde öğrenim gören 15 üçüncü sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Bu çalışmada veri toplama tekniği olarak örnek olay çalışması ve görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu araştırma sonucunda, grafik tasarım eğitimlerini sürdürmekte olan öğrencilerin görüşleri doğrultusunda sürdürülebilirlik kavramının grafik tasarım eğitimi içinde yeterli düzeyde yer almadığı belirlenmiştir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar ışığında gelecek araştırmalara ve uygulamalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ambalaj, geri dönüşümlü ambalaj, sürdürülebilir ambalaj, ambalaj tasarımı, sürdürülebilir tasarım

Makale Bilgisi

Geliş: 15 Mayıs 2019

Düzeltilme: 18 Haziran 2019

Kabul: 17 Temmuz 2019

Giriş

Yaşadığımız dünya üzerinde sıklıkla gündeme gelmekte olan önemli sorunlardan biri, insanoğlunun ekolojik sisteme vermiş olduğu zararlarıdır. İnsanoğlunun gereğinden fazla tüketim yapması, üretim için gerekli olan ürün hammadde kaynaklarının azalması ve enerjinin gereksiz olarak kullanılması ekolojik sisteme verilmiş olan zararların ilk sırasında yer bulmaktadır.

Nüfus oranının hızlı bir şekilde artmasının getirmiş olduğu zararlı etkiler, denizde ve karada hayatını sürdüren canlıların yaşamının olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, ekolojik sisteme verilen zararların geri dönüşü olmayan seviyelere ulaşmış olduğu görülmektedir.

Sürdürülebilirlik kapsamında ambalajların değerlendirilmesi ve karşılaştırılması önemli bir alan olarak görülmektedir (Sustainable Packaging Coalition, 2009). Sürdürülebilir ambalaj olgusunun hedefi, insanların yaşam kalitesinin ve istikrarının yükseltilmesi ve doğal ekosistemlerin devamlılığı için ambalaj ürünlerinin bu yönde tasarlanmasıdır. Sürdürülebilir ambalaj tasarımı günümüzün fonksiyonel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamalı ve bu süreçte gelecek kuşakların da ihtiyaç duyacağı sistemlere zarar vermemelidir [World Packaging Organisation (WPO), 2008]. Sürdürülebilirlik bu alanda bir nihai amaç değil, aksine gelişme sürecinde devamlılığa sahip olması gereken bir olgudur (Europen, 2009). Bu nedenle sürdürülebilirlik gelecek yaşam için büyük bir öneme sahiptir.

Çeşitli tasarım alanları içerisinde bilinç ve farkındalık kavramını ön plana çıkartan ve tüketicinin yaşamına hızlı bir şekilde ulaşan tasarım alanlarından biri grafik tasarımıdır. Farkındalığı olan bir tasarımcı sürdürülebilir tasarım ve devamlılık gibi konular üzerinden dikkat çekici çalışmalar yaparak ürünün hedef kitleye etkili bir biçimde ulaşmasını sağlamaktadır.

Bu araştırmada sürdürülebilir ambalaj tasarımı kavramının grafik tasarım eğitimi içerisindeki yeri ve önemi, grafik tasarım eğitimlerini sürdürmekte olan öğrencilerin görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Bu inceleme sürecinde öğrencilerin sürdürülebilirlik olgusu ve devamlılık hakkındaki düşünceleri belirlenmiştir. Böylelikle, öğrencilerin günlük hayatta karşılaştıkları farklı türde ambalajların kullanıldıktan sonra geri dönüşümünün ve devamlılığının sağlanması konusuna ve sürdürülebilirliğin tasarım ile olan ilişkisine yönelik bakış açıları ortaya konulmuştur.

Amaç ve Önem

Bu araştırmanın amacı, sürdürülebilir ambalaj tasarımı kavramının grafik tasarım eğitimi içerisindeki yeri ve önemini grafik tasarım eğitimlerini sürdürmekte olan öğrencilerin görüşleri doğrultusunda incelemesidir. Araştırmanın amacına yönelik olarak araştırmanın problem cümlesi "Grafik tasarım eğitimi almakta olan öğrencilerin sürdürülebilir ambalaj tasarımı kavramının grafik tasarım eğitimi içerisindeki yeri ve önemine yönelik görüşleri nelerdir?" olarak belirlenmiştir. Bu probleme yönelik olarak belirlenen alt problemler aşağıda verilmiştir.

1. Sürdürülebilirlik ambalaj tasarımı eğitimi içerisinde nasıl bir yer bulmaktadır?
2. Grafik tasarım eğitimi görmekte olan öğrenciler sürdürülebilirlik ile ilgili hangi bilgilere sahiptirler?
3. Öğrencilerin sürdürülebilir ambalaj konusunda görüşleri nelerdir?
4. Verilen ambalaj tasarımı eğitimine bakıldığında ambalaj hakkında işlenen konular genellikle hangi tür konuları kapsamaktadır?
5. Ambalaj tasarımı eğitimi dersinin amacı ve işlenen haftalık konular içerisinde sürdürülebilirlik nasıl bir yer bulmaktadır?
6. Sürdürülebilirlik kavramı grafik tasarım eğitimi açısından nasıl bir önem arz etmektedir?

Günümüzde grafik tasarım eğitimi kapsamında yer alan ambalaj tasarımı eğitimi dersi; sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir ambalaj tasarımı yönünden incelendiğinde, işlenen konuların ambalaj tasarımı teorik bilgiler ve uygulamalı projeler ile desteklenerek öğrencilere aktarıldığı fakat sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir ambalaj konuları açısından ise yeterli olmadığı görülmektedir. Bu durum, grafik tasarım eğitimi almakta olan öğrencilerin bir ürünün ambalajını tasarlarlarken tasarımın en başından itibaren sürdürülebilirlik kavramını ele alarak ne tür bir ambalaj tasarımı ortaya çıkaracağı ve bu tasarımın devamlılığının nasıl sağlanabileceğine yönelik görüşlerinin incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu gereklilik araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

Bu araştırma ile, grafik tasarım eğitimi almakta olan öğrencilerin geçmişte tasarlanmış ve günümüzde de kullanılmakta olan ambalajların kullanılıp atılması yerine birer kaynak olarak görülebilmemesinin sağlanması ile bir

grafik tasarımcısının ambalaj tasarımı yaparken tasarım esnasında çevreyi ve doğayı koruma konusunu da beraberinde ele alması bakış açılarına sahip olup olmadıkları incelenmiştir.

Yöntem

Bu araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemidir. Nitel araştırma; gözlem, doküman inceleme, görüşme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39).

Bu araştırmanın örneklemini İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarım bölümünde öğrenim gören 15 üçüncü sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

Bu çalışmada veri toplama tekniği olarak örnek olay çalışması ve görüşme tekniği kullanılmıştır. Öğrencilerin sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilir ambalaj tasarım eğitimi üzerine bilgi ve düşüncelerinin ne olduğu, sürdürülebilirlik konusunun ders içeriğinde nasıl yer verilmesi gerektiği konularına yönelik görüş ve düşüncelerinin alınması amacıyla nitel araştırma tekniklerinden biri olan örnek olay çalışması tekniğinden yararlanılmıştır. Örnek olay çalışması, gerçek yaşam bağlamında araştırmacının çalışma sonuçlarını kontrol ve tahmin edemediği araştırmalarda en etkin teknik olarak görülmektedir (Yin, 2003).

Üniversitelerde verilen grafik tasarım eğitimi kapsamında okutulan ambalaj tasarım dersi içeriğinde öğrencilerin sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilir ambalaj tasarımına ilişkin bilgi sahibi olup olmadıklarının tespitine yönelik bilgi edinmek amacıyla standartlaştırılmış açık uçlu görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu görüşme tekniği, araştırmacının konuya yönelik oluşturduğu görüşme sorularını karşısındaki görüşmeciye ileterek katılımcının konu hakkındaki görüş ve düşüncelerini ele alması olarak tanımlanmaktadır (Merriam, 2013).

Bu araştırma kapsamında toplanan veriler, araştırma amacına uygun biçimde hazırlanan görüşme formunda öğrencilerden gelen cevaplar doğrultusunda uygun tema başlıkları oluşturularak analiz edilmiştir. Bu analiz sürecinde, 1. araştırmacı tarafından oluşturulan tema başlıklarının analize uygunluğu 2. araştırmacı tarafından objektif şekilde incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda gerekli düzenlemeler yapılarak analiz süreci kontrol altında tutulmuştur.

Bulgular

Bu çalışmada grafik tasarım bölümünde öğrenim gören üçüncü sınıf öğrencilerinin sürdürülebilirlik, sürdürülebilir ambalaj tasarımı, sürdürülebilir ambalaj tasarımının grafik tasarım içerisindeki yeri ve önemi, sürdürülebilir ambalajın çevreye nasıl bir etkisinin olduğu, sürdürülebilir ambalaj tasarımının grafik tasarım disiplini mesleği açısından önemi ile grafik tasarım meslek etiği içerisinde sürdürülebilirlik kavramına yönelik görüş ve düşünceleri; araştırmanın ilgili alt problemleri ile ilişkili olarak çeşitli tema başlıkları altında incelenmiştir.

1. Sürdürülebilirlik, ambalaj tasarım eğitimi içerisinde nasıl bir yer bulmaktadır?

1.a. Sürdürülebilir ambalaj tasarımı ile ilgili üniversite içerisinde eğitim, seminer vb. yapılmakta mıdır? Hiç katıldınız mı?

Bu soruya 4 öğrencinin soru ile ilgili olumlu yanıt verdiği, 9 öğrencinin de olumsuz yanıt verdiği belirlenmiştir. Öğrencilerin eğitim veya seminerlerden haberdar olmadığı ve haberdar olanların ise katılmadığı görülmüştür.

1.b. Ambalaj tasarımı dersi içeriğinde, sürdürülebilir ambalaj tasarımı konusu yer alıyor mu? Alıyorsa ne tür konular yer almaktadır?

Bu soruya 4 öğrencinin olumsuz yanıt verdiği tespit edilmiştir. 10 öğrencinin ise ders içerisinde sürdürülebilirlik kavramının yer aldığı ve ambalajın sürdürülebilir olması için hangi malzemenin kullanılması gerektiğine yönelik konuların bulunduğunu belirttiği görülmüştür.

1.c. Öğretim üyelerinin proje derslerinizde sürdürülebilirlik konusu ile ilgili sizden talepleri bulunuyor mu? Bulunuyorsa nasıl ifade edersiniz?

Bu soruya 4 öğrencinin soruyla ilgili olumsuz yanıt verdiği belirlenmiştir. 6 öğrencinin ise öğretim üyelerinin sürdürülebilirlik konusu ile ilgili ders içerisinde verilen projeye göre talepte bulunduğunu belirttiği tespit edilmiştir.

1.d. Bir grafik tasarımcısının bir ambalajı tasarlarken, sizce neleri ön planda tutması gerekmektedir?

Öğrencilerin bu soruya yönelik görüşleri; yapılan analiz sonucunda Şekil 1'de görüldüğü üzere "sürdürülebilirlik yönünden görüşler", "tüketici yönünden görüşler" ve "tasarım yönünden görüşler" olmak üzere üç tema altında toplanmıştır.

Bir grafik tasarımcısının bir ambalajı tasarlarken neleri ön planda tutması gerektiğine dair görüşler		
Sürdürülebilirlik yönünden görüşler	Tüketici yönünden görüşler	Tasarım yönünden görüşler
Sürdürülebilir olması ve tüketiciye hitap etmesi, merak uyandırması	Ürünün hangi tüketiciye hitap ettiği önemli. Bir gıda ürünüyse mat doğal görünümlü kağıtlar, iştah açıcı renkler olabilir.	Marka
Sürdürülebilir olması, çevre dostu olması, albenili iş yapması	Tüketiciyi kendine çekebilecek renk ve ambalaj özelliklerini ön planda tutmalı.	Renk uyumu, doku, tasarım uygunluğu
		Tasarlanan ambalajın ilk bakışta bile hangi ürüne ait olduğunu ifade etmesi

Şekil 1. Bir grafik tasarımcısının bir ambalajı tasarlarken neleri ön planda tutması gerektiğine dair görüşler

2. Grafik tasarım eğitimi görmekte olan öğrenciler sürdürülebilirlik ile ilgili hangi bilgilere sahiptirler? 2.a. Sürdürülebilirlik hakkında neler düşünüyorsunuz?

Öğrencilerin bu soruya yönelik görüşleri; yapılan analiz sonucunda Şekil 2’de görüldüğü üzere “süreklilik yönünden görüşler”, “kullanım yönünden görüşler”, “tasarımsal yönünden görüşler” ve “istenilen nitelikte olmayan” olmak üzere dört tema altında toplanmıştır.

Sürdürülebilirlik kavramına yönelik görüşler			
Süreklilik yönünden görüşler	Kullanım yönünden görüşler	Tasarımsal yönünden görüşler	İstenilen nitelikte olmayan
Geri dönüşüm	Uzun süreli, farklı malzemeler için kullanıma uygunluk	Belli markalar ve belli tasarımlar için sürdürülebilirlik	Umuyorum bir çok alan ve sektör bu duruma olumlu yönde daha fazla eğilim gösterecekti.
Doğal kaynakların devamlılığı için her alanda sürdürülebilirlik esas alınmalıdır.	Bir şeyi korumak, değer vermek	Tasarım açısından devam ettirilebilir	
Devamlılığı olan			

Şekil 2. Sürdürülebilirlik kavramına yönelik görüşler

2.b. Sürdürülebilir ambalaj tasarımını nasıl ifade edersiniz?

Öğrencilerin bu soruya yönelik görüşleri; yapılan analiz sonucunda Şekil 2’de görüldüğü üzere “çevresel yönden”, “devamlılık yönünden”, “süreklilik yönünden” ve “tasarım yönünden” olmak üzere dört tema altında toplanmıştır.

Sürdürülebilir ambalaj tasarımına yönelik görüşler			
Çevresel yönden	Devamlılık yönünden	Süreklilik yönünden	Tasarım yönünden
Çevreyi koruyan	Devam eden tasarımsal ürünler	Marka için kalıcılığı sağlar	Bir ürünün birden farklı şekilde kullanılması
Çevre dostu ambalajlar			
Çevreci tasarım			

Şekil 3. Sürdürülebilir ambalaj tasarımına yönelik görüşler

3. Öğrencilerin sürdürülebilir ambalaj konusunda görüşleri nelerdir?

3.a. Ambalajlarda sizce sürdürülebilirlik kavramı ön plana çıkartılmakta mıdır? Sebebi sizce ne olabilir?

Öğrencilerin bu soruya yönelik görüşleri; yapılan analiz sonucunda Şekil 3’te görüldüğü üzere “tüketici yönünden görüşler”, “süreklilik yönünden”, “istenilen nitelikte olmayan”, “isteğe bağlı açısından”, “maliyet yönünden” ve “tasarım yönünden” olmak üzere altı tema altında toplanmıştır.

Ambalajlarda sürdürülebilirlik kavramının ön plana çıkartılmasına yönelik görüşler		
Tüketici yönünden	Süreklilik yönünden	İstenilen nitelikte olmayan
Çıkartılmaktadır. Sebebi ise daha fazla kitleye ulaşmaktır.	Geri dönüşüme ve tasarrufa büyük katkı sağlar.	Henüz yeteri kadar kullanılmamaktadır.
İnsanların biraz daha doğal ürünler tercih etmeye başlaması		
İsteğe bağlı açısından	Maliyet yönünden	Tasarım yönünden
Çıkartılmaktadır. Tercih sebebi haline gelebilmek için.	Çıkartılmamaktadır. Çünkü maliyeti yüksektir.	Çıkartılmıyor. Çünkü her ürün için farklı ambalaj tasarımına yöneliyoruz.

Şekil 4. Ambalajlarda sürdürülebilirlik kavramının ön plana çıkartılmasına yönelik görüşler

3.b. Sürdürülebilir ambalaj tasarımının grafik tasarım disiplini mesleği açısından önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Öğrencilerin bu soruya yönelik görüşleri; yapılan analiz sonucunda Şekil 4’de görüldüğü üzere “süreklilik açısından”, “gelecek ve çevre açısından”, “teşvik etme açısından” ve “etkilemek açısından” olmak üzere dört tema altında toplanmıştır.

Sürdürülebilir ambalaj tasarımının grafik tasarım disiplini mesleği açısından önemine yönelik görüşler		
Süreklilik açısından	Gelecek ve çevre açısından	Teşvik etme açısından
Projeyi sürdürme açısından önemli olabilir.	İleriye dönük ve uzun ömürlü tasarımlar yapılabilmesi için yüksek önem arz etmektedir.	Önemli olduğunu düşünüyorum teşvik açısından
Tasarımcı olarak iş sürekliliği açısından iyi olur. Herhangi bir iş geldiğinde o işi daha rahat yaparsınız.	Önemli ve gerekli olduğunu düşünüyorum. Ürünleri sürdürülebilir ambalajlar ile tüketicilere sunmak, gelecek ve çevre açısından çok önemli.	İnsanları daha az atık üretmeye teşvik etmeye yardımcı olur.
Sürdürülebilirlik her alanda olduğu gibi grafik tasarım alanında da olmak zorundadır.		Etkilemek açısından
		Müşteriyi daha fazla kendine çekiyor ve bu yüzden daha fazla önem verilmeli.

Şekil 5. Sürdürülebilir ambalaj tasarımının grafik tasarım disiplini mesleği açısından önemine yönelik görüşler

3.c. Sürdürülebilir ambalajın çevreye nasıl bir etkisinin olduğunu düşünüyorsunuz?

Öğrencilerin bu soruya yönelik görüşleri; yapılan analiz sonucunda Şekil 5’de görülebileceği gibi “süreklilik yönünden”, “kullanım yönünden”, “plastik kullanım yönünden”, “üretim ve tüketim yönünden” ve “çevresel yönden” olmak üzere beş tema altında toplanmıştır.

Sürdürülebilir ambalajın çevreye olan etkisi ile ilgili görüşler		
Süreklilik yönünden	Kullanım yönünden	Plastik kullanım yönünden
Geri dönüşüm ve fazla tasarruf.	Daha uzun süreli kullanım sağladığı için daha zararsız olduğunu düşünüyorum.	Daha az plastik atımını sağlar
Üretim ve tüketim yönünden	Kullanılan malzemelere daha dikkat edildiği için çevreye faydası oluyor.	İyi bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Plastik kullanımının daha azaltılmana katkı sağlıyor.
Yararlı çok yararlı tüketim anlamında da çok büyük bir katkı ve yarar var, zarar yok.		Çevresel yönden
		Çevre dostu

Şekil 6. Sürdürülebilir ambalajın çevreye olan etkisi ile ilgili görüşler

4. Verilen ambalaj tasarım eğitimine bakıldığında ambalaj hakkında işlenilen konular genellikle hangi tür konuları kapsamaktadır?

4.a. Ambalaj tasarımı dersi içeriğinde, sürdürülebilir ambalaj tasarımı konusu yer alıyor mu? Ahyorsa ne tür konular yer almaktadır?

Bu soruya 4 öğrencinin olumsuz yanıt verdiği belirlenmiştir. 10 öğrencinin ise genel anlamda sürdürülebilirlik kavramının ders içeriğinde yer bulunduğunu ve sürdürülebilirlik açısından ne tür malzeme kullanılması gerektiğini belirttiği tespit edilmiştir.

4.b. Öğretim yelerinin proje derslerinizde sürdürülebilirlik konusu ile ilgili sizden talepleri bulunuyor mu? Bulunuyorsa nasıl ifade edersiniz?

Bu soruya 4 öğrencinin soru ile ilgili olumsuz yanıt verdiği belirlenmiştir. 6 öğrencinin ise ders içerisinde verilen projeye göre sürdürülebilirlik konusunun değiştiğini belirttiği görülmüştür.

5. Sürdürülebilirlik kavramı grafik tasarım eğitimi açısından nasıl bir önem arz etmektedir?

5.a. Sürdürülebilir ambalaj tasarımlarının grafik tasarım eğitiminde yeri ile ilgili eklemek istediğiniz görüş ve önerileriniz var mıdır? Varsa nelerdir?

Öğrencilerin bu soruya yönelik görüşleri; yapılan analiz sonucunda Şekil 6'da görüldüğü üzere "bilgi verme ve teşvik etme yönünden", "tüketim yönünden" ve "maliyet ve sürdürülebilirlik yönünden" olmak üzere c tema altında toplanmıştır.

Şekil 7. Sürdürülebilir ambalaj tasarımlarının grafik tasarım eğitiminde yeri ile ilgili görüşler

6. Bir tüketicisi ve tasarımcısı olarak ürün tercih sebebine ve ambalajın önemine ilişkin nasıl bir yer bulmaktadır ?

6.a. Bir tasarımcısı olarak ürün tercih ederken nelere dikkat ediyorsunuz?

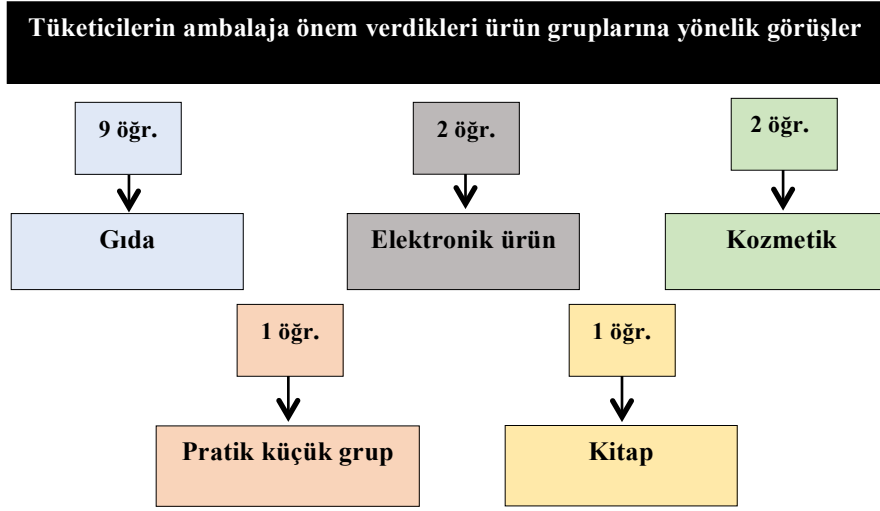
Öğrencilerin bu soruya yönelik görüşleri; yapılan analiz sonucunda Şekil 8'de görüldüğü üzere 11 tema altında toplanmıştır.

Şekil 8. Tasarımcısı olarak ürün tercih ederken dikkat edilen konulara yönelik görüşler

6.b. Sizce tüketiciler hangi ürün gruplarında ambalaja önem vermektedir?

Öğrencilerin bu soruya yönelik görüşleri; yapılan analiz sonucunda Şekil 8’de görüldüğü üzere “gıda”, “elektronik ürün”, “kozmetik içerikleri”, “pratik küçük gruplar” ve “kitap” olmak üzere beş tema altında toplanmıştır.

Şekil 9. Tüketicilerin ambalaja önem verdikleri ürün gruplarına yönelik görüşler

Tartışma

Bu araştırmada sürdürülebilirlik kavramının grafik tasarım eğitimi içerisindeki yeri ve önemi, grafik tasarım eğitimlerini sürdürmekte olan öğrencilerin görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Bu araştırmada, grafik tasarım eğitimi almakta olan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun sürdürülebilir ambalaj tasarımı ile ilgili üniversite içerisinde eğitim veya seminer almadığı belirlenmiştir. Bu görüşler dikkate alındığında önemli bir sorun olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle; üniversite içerisinde grafik tasarım bölümü öğrencilerine ambalaj tasarım dersi içeriğinde sürdürülebilirlik kavramı hakkında bilgi verilmesi, tasarlanacak projeler içerisinde de sürdürülebilirliğe yer verilmesi ve projenin sürdürülebilirlik ile beraber devam etmesi gerekmektedir. Aynı zamanda üniversite içerisinde sürdürülebilirlik, geri dönüşüm gibi konularda eğitim ve seminerlerin çoğaltılması ve sürdürülebilirliğin öğrenciye daha çok aşılması önemli bir gereklilik olarak görülmektedir.

Grafik tasarım eğitimi almakta olan öğrencilerinin sürdürülebilirlik kavramına yönelik görüşlerini çoğunlukla geri dönüşüm ve süreklilik kavramlarını kullanarak belirttikleri görülmüştür. Bozlağan (2004) sürdürülebilirlik kavramını “daimi olma yeteneği olarak” adlandırmıştır. Buna ek olarak; sürdürülebilirlik kavramı ilk kez Birleşmiş Milletler Çevre ve Gelişme Komisyonu tarafından 1987’de hazırlanan “Ortak Geleceğimiz” isimli raporda, “mevcut durumdaki gereksinimleri karşılarken gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yetisini koruyan gelişim” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlar incelendiğinde öğrencilerin sürdürülebilirlik kavramına yönelik doğru ancak yeterli düzeyde olmayan bilgilere sahip olduğu görülmüştür. Buna ek olarak, Salur (2014)’un yapmış olduğu röportaj sırasında sormuş olduğu “Sizce sürdürülebilir yaşam için tasarım nedir?” adlı soruya verilen cevaplar ile, bu araştırma içerisinde öğrencilere sorulan “Sürdürülebilirlik hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Bu araştırmada öğrencilerin sürdürülebilir ambalaj hakkındaki ilgili görüşleri incelendiğinde, sürdürülebilir ambalajın çevreyi koruyan, çevre dostu, geri dönüşüme ve tasarrufa büyük katkısının olduğunu belirttikleri görülmüştür. International Association of Packaging Research Institutes (IAPRI) tarafından 2004 yılında düzenlenen konferansta sürdürülebilir ambalaj tasarımına yönelik ürünlerin dört kritere uygun olması gerektiğini belirtilmiştir. Bu kriterler; (a) verimli (sosyal ve ekonomik hedeflere ulaşmayı sağlayan), (b) etkili (malzeme kullanımı, enerji ve suyun mümkün olduğunca verimli kullanımı konularında hedeflere ulaşmayı sağlayan), (c) dögüsel (endüstriyel ve çevresel sistemler içinde dönüştürülebilir olan) ve (d) güvenli (çevreyi kirletmeyen ve toksik olmayan) olarak ileri sürülmüştür (Lewis ve Sonneveld, 2004). Bu kriterler incelendiğinde, öğrencilerin sürdürülebilir ambalaj kavramına yönelik doğru ancak yeterli düzeyde olmayan bilgilere sahip olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırma sonucunda grafik tasarım eğitimi almakta olan öğrencilerin sürdürülebilirliğin ambalaj tasarım eğitimi içerisinde genel anlamda yer verildiğini ve öğretim üyelerinin sürdürülebilirlik konusu ile ilgili proje içeriğine göre talepte bulunduğunu vurguladıkları belirlenmiştir. Bu durum, ambalaj tasarımı derslerinde sadece projenin belirlenip tasarımın yapılmasının öğrencileri sürdürülebilirlik kavramı yönünden eksik bilgiye sahip olmasına neden olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Buna ek olarak, öğrencilerin sürdürülebilirlik kavramının grafik tasarım eğitimi açısından büyük öneme sahip olduğunu belirttikleri bulunmuştur.

Bu araştırma kapsamında elde edilen veriler birlikte ele alındığında, sürdürülebilirlik kavramının grafik tasarım eğitimi içerisindeki yeri ve öneminin farkında oldukları ancak bu kavrama yönelik yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıkları bulunmuştur. Bu durum, sürdürülebilirlik kavramının eğitim konuları içinde yeteri kadar göz önüne alınmadığı gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

Sanayi üretiminin sınırsız bir şekilde yaygınlaştığı günümüzde, sanayi atıklarının şehirlerde ya da boş araziler içerisinde üretim atıklarından bir tepe oluşmasına sebep olmaktadır. Tüketilen evsel atıkların şişe, kâğıt vb. gibi türlerinin ayırım yapılmadan bir yere atılması genellikle gelişmekte olan ülkelerin ilk sıralarında yer bulmaktadır.

Bütün çalışma sektörleri üretimlerini gerçekleştirirken, çevre politikalarını ele alarak üretim aşamalarının tümünde sürdürülebilirliğin sınırları içerisinde kalmayı esas amaç olarak ilk sırada yer edinmelidir. Ancak bu amaç doğrultusunda gelecek nesillere yaşanılabilir bir doğa, çevre ve dünya bırakılır.

Grafik tasarımcı, yaratıcı düşünceler geliştirerek tüketicinin çevreye duyarlılığı konusunda bilinçli bir bireydir. Tasarımcı kendine özgü fikir ve düşünceleriyle tüketicinin bilinçlenmesinde önemli bir pay sahibi olmak ile birlikte, ürünü ortaya çıkaran üreticilere de sürdürülebilirlik, devamlılık ve geri dönüşüm gibi konularda da şirketi zenginleştirecek fikirler aktarabilme özelliğine sahiptir. Bu olumlu özelliklere sahip grafik tasarımcılar ancak sürdürülebilirlik kavramına önemli yer veren grafik tasarım eğitimi yoluyla yetişmektedir. Bu nedenle grafik tasarım eğitiminin içeriğinin sürdürülebilirlik açısından incelenmesi ve düzenlenmesi gerekmektedir.

Bu araştırma sonucunda, grafik tasarım eğitimlerini sürdürmekte olan öğrencilerin görüşleri doğrultusunda sürdürülebilirlik kavramının grafik tasarım eğitimi içinde yeterli düzeyde yer almadığı belirlenmiştir. Bu nedenle; sürdürülebilir tasarım, geri dönüşüm, devamlılık gibi kavramların grafik tasarım eğitimi içerisinde daha fazla yer bulması gerekmektedir. Çünkü sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili eğitim içerisinde ne kadar çok bilgi sahibi olunursa, daha bilinçli ve farkındalık düzeyi yüksek grafik tasarımcılar yetişecektir.

Öneriler

Araştırmaya Yönelik Öneriler

Bu araştırmada kullanılan araştırma yöntem ve tekniklerinden farklı araştırma yöntem ve tekniklerinden yararlanan daha kapsamlı araştırmalar yürütülerek daha ayrıntılı bulgulara ulaşılabilir.

Bu araştırma kapsamında grafik tasarım eğitimi içerisinde sürdürülebilir ambalaj tasarım ve sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili sadece öğrencilerin görüş ve düşüncelerine başvurulmuştur. Grafik tasarım eğitimi veren öğretim elemanları, reklam ajansı ve matbaa sahipleri ile sektörde çalışan grafik tasarımcılarla birlikte benzer bir araştırma yürütülebilir.

Türkiye'deki çeşitli üniversitelerin güzel sanatlar fakültesi grafik tasarım veya grafik bölümü ders içerikleri yurtdışında bulunan çeşitli üniversitelerin grafik tasarım veya grafik bölümleriyle karşılaştıran araştırmalar ortaya konulabilir.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

Üniversite içerisinde sürdürülebilir ambalaj tasarımı ile ilgili eğitim ya da seminerlere öğrencilerin katılmadığı ya da haberdar olmadığı verilen yanıtlar içerisinde yer almaktadır. Bu sonuç doğrultusunda ambalaj tasarımı ile ilgili seminerler, çalıştaylar ve atölye çalışmaları düzenlenip öğrenciler bilgilendirilebilir.

Öğretim üyelerinin proje derslerinde öğrencilere sürdürülebilirlik konusu ile ilgili vermiş olduğu bilgilerin yeterli olmadığı belirtilen görüşler içerisinde yer almaktadır. Bu doğrultuda, öğretim üyeleri proje derslerinde yapılan bir ambalaj tasarımının bir başka ürün veya tasarımlarda devamının sağlanması vb. şekilde, öğrencilerin kendi çalışmalarını sürdürülebilirlik ile ilişkilendirmelerine olanak sağlayabilir.

Grafik tasarım eğitimine yönelik sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir ambalaj tasarımına ilişkin müfredat taslak planı hazırlanabilir.

Kaynaklar

- Bozlağan, R. "Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı". Sosyal Siyaset Konferansları, 50(2004): 1011-1028.
- Eisenhardt, K. M. "Building Theories From Case Study Research". *Academy of Management Review*, 14(1989): 532-550.
- Europen. "What is Sustainable Packaging" (2009) 20 Şubat 2019. <http://www.europenpackaging.eu/?action=onderdeel&onderdeel=37&titel=Our+Sustainability+Vision>
- Lewis, H., Fitzpatrick L., Verghese K., Sonneveld K. and Jordon, R. *Sustainable Packaging Redefined*. Melbourne, Australia: Sustainable Packaging Alliance, 2007.
- Lewis, H. ve Sonneveld, K. "Unwrapping the Discourse: Product Stewardship and Sustainability in the Australian Packaging Industry". 14th IAPRI World Conference on Packaging, Lidingo: Sweden, (2004): 13-16.
- Merriam, S. B. *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, (Çev. Editörü: Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayınları, 2013.
- Patton, M.Q. *Qualitative Research and Evaluation Methods* (3rd Ed.). London: Sage Publications, Inc, 2002.
- Salur, N. *Sürdürülebilirlik ve Geri Dönüşüm Açısından Grafik Tasarım*. Yayınlanmamış tez ve sanatta yeterlik çalışması, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, 2014.
- Sustainable Packaging Coalition. "Sustainable Packaging Metrics and Indications Framework" (2009) 16 Ocak 2019. <https://www.sustainablepackaging.org/resources/default.aspx>
- World Packaging Organisation (WPO). *Market Statistics and Future Trends in Global Packaging*. Brazil: Formato Design-Brazil, 2008.
- Yıldırım, A ve Şimşek, H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011.
- Yin, R. *Case Study Research: Design and Methods*. CA: Sage Publishing, 2003.

INVESTIGATION OF SUSTAINABLE PACKAGING DESIGNS IN TERMS OF GRAPHIC DESIGN EDUCATION

Uğur DERVİŞ Öznur IŞIR

Abstract

The concept of sustainability is defined as providing that the ecological, social and economic environment and conditions taking place in our lives can be transferred to future generations in the same way. Packaging plays the key role in sustainable development. Sustainable packaging design is the process that enables the development and use of packaging to be handled with a sustainable method. The aim of this research is to examine the place and importance of sustainable packaging design concept in graphic design education in line with the opinions of the students who are continuing graphic design education. The method of this research is qualitative research method. The sample of this study consists of 15 third-grade students studying at Istanbul Aydın University, Faculty of Fine Arts, Department of Graphic Design. Case study and interview techniques were used as data collection techniques in this research. As a result of this research, it has been determined that the concept of sustainability is not sufficiently included in the graphic design education according to the opinions of the students who are continuing graphic design education. In line with the results of this research, suggestions were made future researches and applications.

Keywords: Packaging, recyclable packaging, sustainable packaging, packaging design, sustainable design